

ԳՐԱԿԱՆ

ՎԿԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՆՆԵՐ ՍՈՒՐԱ . . .

Յստակ է, այսօրուան պէս, ամէն բան, միտքիս առջև:

— Մեր հրաշալի ժամը, անոր ամենէն հեռու պատկերը, իմ յուշերս ի վար:

Անոր գովեստը, մամայիս բերնէն, բանւորի մեր հիւղակներուն ներքը, մեծ քաղաքի աշխատանքներէն մէկուն մէջ, պարծանքն է մերոնց. գեղջուկ լամուկներ, հացին համար՝ ձգած մեր ծովը, դաշտը, լեռները ու ինկած այդ գերութեան: Բայց հպարտ ենք մենք: Ու քաղքենի պալիկ աղջիկները, մանչուկները պարտաւոր են հիանալ մեր ժամուն վրայ: Մեր ժամը մեծ է քան ամենէն մեծ մանարանները այդ քաղաքին: Անիկա մեծ է թագաւորին ալ պալատէն: Անոր երեք խորանները միանակն աւելի հարուստ են քան քաղքի ժամուն բոլոր զարդերը միասին: Անոնցմէ մեծը իր նմանը չունի աշխարհի երեսին:

Սա տողերը գրած պահուս, մեր ժամուն խորանը, Մնուշդի գիշերով, անշէջ նկար մըն է, որուն հետ չեմ փոխեր մեծ արուեստագէտներուն բոլոր նման գործերը: Զայն նկարագրել, հիմա, բառերով խաղալ է ինծի համար: Անոր կիսաղեղ աստիճաններուն բարձրացումը: Մոմերուն սիւները, կարգ մտած նորատունկ թթենիներու նըման: Ոսկին, որ խաչ է ու կերպաս. սկիւ ու վահան. Տապանակ ու անթ ծաղիկի: Արծաթը, որ աշտանակ է ու պատուանդան, խնկաման ու աւետարան: Կանթեղներու շարքները, հարկերով, հաղարով: Կամարի գիծին բազմած մարգարէներուն մօրուքները որոնք կը դողան իրենց առջին պըլպըլուն բոցերէն:

— Տէրտէրները, ոսկի ու արծաթ իրենց շուրջաւերուն մէջ: Այն ատեն՝ տարօրէն աղւոր, անմարդկային գրեթէ, նման սուրբերուն որոնք մեր հէքեաթներուն մէջ

կը քալեն երկրէն երկրէն: Ոմանց կզակէն երկու թիղ խաս, զգուած, ձիւնի պէս մաքուր մօրուք, ուրիշներու սեխն, գեղիներն գիմաց:

— Տիրացունները: Որոնք երկու դասերը լեցնելէն դատ, յորգի, ետեն են անցեր: Թմիկ, կարմուռ, անուշիկ տղաք: Որոնց շապիկները սրբեր են գեղացին ու հաներ ցոյցի անոնց աչքերը, ճակատները միայն:

— Ու ժողովուրդը: Որ գլուխներու շարք մըն է, միակտուր: Ուսէ ուս բացուածքն իսկ հեռանկարին մէջ կը հալի այդ հսկայական արտին: Վաւերը ձգես, չիմաց գեթին:

Այսպէս կը գովենք մեր ժամը, անոր Տօնը, քաղքենի տոնը:

Մենք բանւորներ ենք: Ու ամէն կաշանդի կը ձգենք քաղաքը, գործի պակասէն ու կը դառնանք դեղ, օրով մը հեռու:

* * *

Մամայիս գրկէն, մանուկի իմ աչքերը չեն գիտեր թէ ուր պէտք է կենան:

— Ոսկի՛ն, որ խորաններուն կոնակները, սիւներու խորձերը, կիսապամարտերէն փրթած սլաքները, նկարներուն շրջագիծ հաստ շեղքները, վարագոյրներուն ամփոփ փոքրերը կը վառէ, կը փչրէ բայց չի կործաներ:

— Աւագ խորանի նկարին ուր մագերէտ ոսկի համայնի մը մահկնին մէջ լաչակած, մեր հարսներուն չափ մատղշուկ կնիկ մը նոր ծնած պիլիկ մը «կը խանձրէ», ինչպէս գիտեմ թէ կ'ընեն երկիրքէն բերուած բոլոր տոնց մայրերը, ու ինչպէս կը պոռայ արգէն, ժամէն դուրս «Աւետիսը»

«Խանձրեցին, պլլեցուցին, աւետիս»,
«Մուրհիմ մէջ պալկեցուցին, աւետիս»...
«Աստուած աս օտըն Եմ պահէ, աւետիս»
«Եմ պահողին Աստուած պահէ աւետիս»...

դունէ դուռ, հաւաքելու համար աղքատներուն բախտելիք նուէր, հաց, ձէթ, ձաւար, պանիր Շուն մը, ոչ մեծ, ոչ պղտիկ, դուռնիին անուշիկ, մանուկի ժպիտ: Իշուկ մը, ցուկը թաղուած մուրքի յարդին: Տգեղ մեծ փորով կոպեր: Հարս-

նուկը, մէկ աչքը տղուն, մերկ, իրաւ պէս պէք մը, հասակովը հարուստի տունէն իմ տեսած պէտէքներուն: Ձիգ, ամուր միսով: Միւս աչքը մարդու մը, գեղացի պապա, քիչիկ մը տրտում, ան ալ ծունկի մտուրքի եղբին: Ու պոռով աստղը, ձեռքի չափ խոշոր, մութին ծոցէն կախ որ լոյսին մէջը իր սլաքներուն կը շարժի կարծես:

Մամայիս գիրկէն, կը նայիմ այս ամէսնուն ու չեմ կշտանար: Բաղաքը, ճամբան: Ձիւնը, Դուրսը թքնես կը սառի: Հոս արքայութիւն:

— Մա՛յր սուրբ...

Կը ցնցուիմ, պզտիկ իմ թաթիկները պրկելու իսկ վախնալով:

Ըսես, հալած կրակ է այդ ձայնը որ կը քայէ իմ միսերուն վրայէն, ու կը զարմանամ որ չայլբի:

Ըսես, արդար եղն է հարուստի սեղաններուն ուրկէ կը փոխուի, կը փոխադրուի անոնց հացներուն:

Իմ բոլոր մարմինովս կը մտնեմ այդ ձայնին մէջ, գողալէն, մոռլէն, այրելէն բայց գինովի պէս երջանիկ:

— Ի՞նչ ունիս,

Մայրս է, հաւանաբար զգալով իր վիզին վրայ դողը իմ բազուկներուն:

Ձեմ պատասխաներ, քանի որ չեմ գիտեր թէ ինչ ունիմ:

Բայց իմ նայուածքը փակած, պաղած է մարդոց խումբին, «օսկի» շապիկներուն մէջ, մեծ խորանին առջև, կռնակին բաց գիրքի մը դիմաց: Կիսաբոլոր: Կը պոռան ու գլուխ կը թօթուեն: Մէկը, որուն բերանը ինծի է դարձած, կը բանայ եղանակը: Ուրիշներ կը հասնին ետէսէ:

— Ի՞նչու կը պոռան, մամա: Ի՞նչ կ'ընեն այդ մարդերը:

— Կը կարդան, տղաս: Դուն ալ մեծնաս, կարդացուկ ըլլաս, մամադ զայն մտիկ ընէ:

Բառերը չեն հասնիր ինծի:

— Մա՛յր սուրբ...

Շատ ամուր բռնած եմ մայր սուրբսը, որ կուգայ, կը թօթուէ զիս, կ'անցնի. մեծ ալիքի մը նման ու նորէն կուգայ: Կրակէ օրօր: Ամէն անգամուն, քիչ էր աւելի սեղմ, բազուկներս կը փաթթեմ վիզը մամայիս:

Կրակ է, արդար եղ է, մաս պատաբաք, այդ եղանակը:

— Մա՛յր սուրբ...

Տիրացուները: Կուճուկ Թորոսը որուն երեսին կէսը բերան է լսան: Նտիս՝ բոլոր գլուխները: Կը գոռան ամէնը:

Դողը կը սաստկանայ, գտնելով ակաւներս: Պիտի լամ բայց կը վախնամ: Կը մօխմ կրակին մէջ:

— Մամա.

— Ըսէ, ձագուկս:

— Ո՞րք է մայր սուրբը,

Կը փսփսամ քան թէ կը խօսիմ, անոր ականջին, բառերը հազիւ բերելով քովքովի:

— Աստուած պապային մայրն է: տղաս:

Ձեմ հասկցած: Ու նորէն ծռելով, հեքի պէս,

— Ո՞րք է:

Խնդալէն, ծոցին աւելի ուժով սեղմելէն, գլուխս կը շտկէ դէպի խորանը: Նկա՛րը: Մսուրքի առջին կնիկը ցոյց տալով,

— Պիւիկը կը փաթթէ, տեսա՞ր:

— Տեսայ:

— Ան է Աստուած պապային մաման:

— Ատ պտի՞ր:

— Սուրբ է, տղաս:

— Սուրբը ի՞նչ է:

Մայրս կը համբուրէ բերանս:

— Ինչու՞ կուլայ:

— Ո՞րք:

— Աստուած պապային մաման:

— Բեքի անանկ կուգայ, տղաս:

Բայց ձայնը կ'ողողէ հիմա: Կանթեղներուն լեզուներն ալ բաժին կ'առնեն այդ ամէնուն մէջ, քանի որ կը շարժին: Ու հեռուի պատուհանի մը վրայ ձիւնը հազար գոյներով կերպաս մը կը հիւսէ:

Ու բազմութիւնը որ կը կրկնէ.

— Մայր սուրբ բարեխօսեալ...

Ի՞նչ քաղցր էր իմ մամային ձայնը այդ ամէնուն մէջ:

— Դուն ալ ըսէ, ձագուկս:

— Ի՞նչ ըսեմ:

— Մայր սուրբ, բարեխօսեալ...

— Ինչու՞:

— Որ քեզի պապուկ լաթ բերէ, ոտից բերէ, շաքար բերէ...

Կը կզպեմ շրթներս յանկարծական տրտութեամբ մը վերաւոր: Իմ չունեցածներուն, իմ զրկանքներուն ցաւը, ասեղ ասեղ, կը զգամ որ կ'անցնի աչքերէս ան-

գին, գլուխիս տոլին: Իմ հոգին կ'այրի զայրոյթովը մանուկին որ, այդքան բըւտեւթեամբ կը բացուի մէկէն հասկնալու թէ ինչու քաղքի աղջիկները իրենց հասակէն մեծ պէպէք կ'ունենան, տղաքը՝ երկու ձիով կառք, բերուած իրենց կաղանդ պապայէն . . . Գեղն ալ, Ուրիշներուն կռնակը՝ տաքուկ չուխայ, գրպանները չաքար ու չամիչ: Ի՞նչ ըրած է իմ խեղճ մամա, որ ասանկ պարապ գրպանով ժամ բերէ ինծի, առանց ոտիցի, առանց չուխայի:

Ու կուգայ արցունքը, շատ, ծանր, գրեթէ հեկեկանք:

Ինչ գիտնար իմ դժբախտ մայրը որ այդ բուպէին իմ աչքերն իր սրբածը տղու արցունք մը էր, թէ մօրը ծոցէն իսկ մորս գիկ երբեմն կը սկսին հասկնալ բանը որ առուն չունի . . . Ու անիկա կը համբուրէ իմ աչքերը, երկար, խանդով, քիչիկ մը տրտում: Ու կը ծածկէ իր ծոցին իմ ամեն զլուխը, ինչպէս կը կանչեն զիս դրացիները, տարեկիցներս, հին խաթունները երբ սափորը կը կռնեն իմ ձեռքը, աղբիւր քրուելու ջուր բերելու, հաւանաբար չհասկընալով ցից ու գոնչէն կըծուած այդ բարձունքը, նիւար ուսերուն վրան այնքան անտեղի եւ օտարոտի:

Ամբողջ այդ երգի ընթացքին, կրակը չի դադրիր իմ մէջ: Կոտրած է իմ հոգին: Այս տարի ալ կռնակս պիտի չմտնէ նոր լաթ, ոտքերուս՝ կօշիկ, քանի որ բերան չկըցայ բանալ, ամէնուն նման:

Մի հարցնէք, ձեռք գիշերուան այդ արարողութեան միտքեալ մասէն: Հաւանաբար ըրի միւս տղոց նման որոնք կը քնանան, իրենց մօր գրկին:

Իայց, ներեցէք ինծի որ, այդ օրէն կէս դար յետոյ հարցնեմ

— Ինչո՞ւ այդ «մայր սուրբը», այսքան կատուխէն ինծի արժէր իմ առաջին արցունքը, հոգիի գիծէն:

* * *

Նորէն մեր ժամը: Տարիներ ետքը: Տաղաւար: Բայց սե՛ւ:

Ողորդ չենք օրհնած, զգեղնեմ դուրս չիլլալ՝ արգելքին համար: Մեր այգիները

կը նային թուրքերու գեղերուն ուր «աւրիւն» կը պատրաստեն:

Աստուածածնի իրիկունս ժամերգութիւն: Ուրիշ տարիներ, պարուկ բան էր ան. ծեր կնիկներով, ծանօթ կոյրերով, ժամուն հաւատարիմ քանի մը կոյս-աղջիկներով: Այդ օրը՝ ծո՛վ էր բազմութիւն:

Մեծ տղայ մըն եմ:

Գիտեմ որ մեզի շատ մօտիկ Ստամպուլին մէջ իմ եղբայրներուն ու հայրերուն արիւնը կը վազէ ջուրի պէս, «վաւն ծովացեալ մեղաց մեղոց», ինչպէս սորվեր է պատկերել մեր տէրտէրը, հաւանաբար մեր հին պատմիչներուն պէս, ուր ես ալ կարգացեր եմ այդ բառերը: Բայց չեմ ալ հասկըցած աղէկ մը: Ո՞րն աւելի մեղք էր: Մորթիւթիւն թէ մորթուիւթ: Տգո՛ւ հարցում, որուն պատասխանը չեն տար տակաւին հիւսմա, իմ ճերմակ մազերը:

Գիտեմ թէ մեր այգիներուն վարօքը, թուրքերու գեղերուն մէջ, մարդիկ, ապա-հովարստ արդարեմ, դանակ, տապալ, կացին կը սրցնեն մզկիթներու հրապարակին ու մատաղ ձիթնիկներու վրայ, փորձը կ'ընեն թեւեր թոցներու, գլուխ կարելու, փորեք ձեղքելու:

Գիտեմ թէ մեր գեղը հանող ճամբաներուն վրայ, սեւազգեստ մարդոց խուճեր կ'երթան ու կուգին: Ու բլուրէ բլուր փողերուն կարմիր, արիւնոտ ձայնը, ծիրանի գօտիի մը պէս, կամար կը կապէ:

Ու գիտեմ որ, անոնց ետեւէն, անոնց վրայէն՝ մեր բարի, արդար, օրը հինգ անշոթքը երեք զանց չըրած դրացիները, մութիւն թեւերով ճամբայ կը բանան, գեղ բարձրանալու, մարդ կըքրցելու:

Աստուածածնի Զորեքչաթի գիշերն է որ կը սկսի:

Մեր ժամը, «աւուրաց դասասանք»:

Նաւը՝ ահագին ժամուն, գոյգ պահաւորանները, բակերը, պարտէզները, երկու գլորոցները լեցունք, յորդեր էին շատոնց: Բոլորն ալ կիներ, հարսներ, մանուկներ: Այրերը, մեծերը, երիտասարդները տուներուն ներսը, իրենց կացիներուն, բահերուն գլխուն:

Ու միտքս կուգայ Ծնունդի Տօնին ուսկի գիշերը, ինչպէս պատմեցի: Պակաս է

մամաս, քաղաքը, գործին: Իր եռացող ջուրի գուռին վրայ, ցորենը, անկկա տեսա՛ւ իր ձագուկը, հեռու գեղին մէջ, որ կը պատաստուի «Մա՛յր սուրբ» երգելու:

Ամառնային շոգ է իրկուներ: Բայց անշնչելի՛ նոր բանով մը, զարմանալի որքան ահաւոր: Ջարաշուք, չարագուշակ հոտ մըն է ատիկա, գեղին մէջ, իր պատճառած մահերովը մեծ սարսափի տէր: Տարին քանի հատ պղտիկ կը թաղենք, ածխացած անկէ, անդուշ մօր մը սխալին համար:

Ու հոգը կը պտտի, կը սաւառնի մեր վրայ: Կը զգանք, իրարու փակած միտերուն վրայ, քրտինքի մը պէս որ կսկիծ կուտայ: Բոլոր հարսները, անխորի, տըրտմութեամբ մը՝ զոր այսօր միայն կը հասկընամ, կը մտնեն պահարան: Շարքով՝ թիթեղները «վառող զուրին», ինչպէս կ'ըսեն թուրքերը, կը սպասեն մեզի: Հանուած են ժամուռ բոլորը ըմպանակները, սկիւնները, կոնքերը: Շատեր մէյմէկ բաժակ, զգուշութեամբ, կը տանին իրենց հետ: Ու ժամուն գաւթին բացուած են բերանները ձէթի մեծ գուռերուն, որոնց մէջ խնող մը կը խեղգուի:

Կիները իրենց մագերը, զգեստները: Կուրծքերը կը շփեն քարիւղով, ինչպէս ձէթով: Ո՛չ ոք՝ որ դժկամակի:

Տղաքս, մաքրուած, հաղորդուած, կը հսկենք պղտիկներուն: Խորաններու առջին ութը քահանայ կէսօրէն ի վեր, կը հաղորդեն բոլոր ժողովուրդը: Ամէն հասուկ աղջիկ, ամէն նոր հարս իրաւունք ունի կծիկ մը բամպակի ե գաւաթ մը քարիւղի:

Վա՛խ:

Հիմա չեմ կրնար ճշգիւ թէ ինչ կը զգայի այդ ահաւոր իրկուներ երբ քարիւղին բարակ այրուցքը, քրտինքին ու արցունքին մէջէն կը գտնէր իմ հրեաները: Ինծի այնպէս կուգար որ, «կրակին շայիկը» հազած, արդէն ճամբար ենք, այս բոլորը միտանին, դէպի Աստուծոյ արջայութիւնը: Երկինքի ճամբով: Ի՛նչ գիտնայի, այդ օրերուն, թէ պիտի դուրէր այդ ճամբան, իմ առիւ, աւելի իրա՛ւ:

Տէրտէրները աւարտած են իրենց պաշտօնը:

Ձուսպ, դաժան, ծանր լուսթիւն:

Ծծկեր մանուկներէն զատ ոչ ոք որ բերանը բանայ:

— Հա՛յր մեր որ յերկինս ես...:

Քանի մը հազարը անցնող այդ բազմութիւնը քար կը կտրի: Ու «խոնարհացա՛ւ: Մեռեղիմ»:

Արեւ մեռած է արեւմուտքէն ալ անդին: Պատուհանները սև պտտանքի պէս: Երկու կանթեղ մէկը գաւթիքէն, միւսը աւազ խորանէն: Ու զոյգ մօմերը որոնք ժամագիրքին երկու քովերը կը հսկեն:

.

— Մա՛յր սուրբ, սքանչելի լուսոյն... Հիմա ջուրի պէս գոց գիտեմ քարոյը: Ու կը թաւալի սրբական աղօթքը, նորէն բերանովը ամբողջ ժողովուրդին: Քարիւղին հոտը տակաւ կը թանձրանայ, կը փակչի մեր շնած օդին ու կ'այրէ մեր քիթը, աչքերը, ձայնը: Կիները կը պարպեն իրենց մագերուն՝ պահեստի բաժակները: Բամպակին կծիկները կը պտտին պղտիկներուն մէջ, ձեռքէ ձեռք: Պահ ընդ պահ, մեզի կը թուի լսել շեփոններուն արձաւանդը, փշրուող սուրի մը շեղքերուն նըման:

Բայց աղօթքը, խոր, տարբեր, իրաւ, պահէն ալ վեր, մեզմէն ալ վեր, որ կը յորդի, կը փրփրի: Ու մեր մարմինէն փրթած, բայց անկէ ազատ, անկէ մաքուր, անկէ թեթեւ պոռթկում մըն է դէպի վեր: Մեծերը ու պղտիկները առնուած են այդ «աւլիքին» մէջ:

— Զի լուեցիմ պատերազմուեմ,

Դադարեացիմ յարձակմուեմ քեմամ
եսց,

Տճկեսցի սեր եւ արդարութիւն
ի յերկրի...

Աղայեմ...

Ու չկար մէկը, այդ կնիկներուն մէջ որ չհասնար սա բառերով ուղուածը, ինքը իրեն, առանց մէկու մը միջնորդութեան ու առանց այրը ճանչնալու մեր գիւրերէն:

Շեփո՛րը, իր երկաթին մէջէն, իբր արձագանք այս պաղատանքին: Հեռուներէն: Այն տանի հարցուցի ես ինծի:

— Ի՞նչ է մեղքը սա կնիկներուն, սա պղտիկներուն:

Ո՛չ ոք, այդ պահուն, որ պատասխան տար:

Ժամուռն գանձատուները թաղուներու գացած մեր հին պատմիչները ներկայացան միտքիս, երբ կը փոշին մեր մեղքերը, մեր առջին, բացատրելու համար անհուն շինատանին սպառնալու կործանումը, աւարքներուն իրը քառութիւն մեր իշխաններուն, թագաւորներուն, Հոսսի իմ առջև էր իմ ժողովուրդը: Որ օտարին յարգի շինչին իսկ աչքը չունէր, մորթուելու արժան դառնալու համար: Ես կը ճանչնամ բոլորը, հօրով ու մօրով: Այդ մարդերը իրենց աւտին ու պարտեզին, օրուայ հացին ու գաւաւկներուն հոգէն անդին ուրիշ մտածում, ախորժակ չունեցան: Անոնք աս աշխարհէն մէկ բան միայն հասկցան, — աշխատանքն էր ատիկա: Ու չունեցան պարտք՝ իրենց հոգիէն անդին: Բանեցան: Դատեցան որպէսզի տան թագաւորին, բռնաւորին, վաշխառուին: Տուին անոր որ ուզեց: Ու տուին իրենց չունեցածէն: Անոնցմէ շատերուն տունը շարաթներով հացը պակսեցաւ: Բայց սեղան չեկաւ անարգար, ամբարիշտ վաստակը, որ քրտինքի ճամբով չհասնէր իրենց: Ու կը հարցնեմ

— Ի՞նչ ենք ըրած, այսպէս այրուելու համար ողջ ողջ:

Ու պատասխանը կուտայ աղօթքը

— «Ընդունիլ յարգալուրժին երկնից», որ բառ մը չէ երբ կը սաւառնի իբր ձայնի շղարշ մը մեր վերեւ: Մեզի կը թուի տեսնել այդ պատուելի երկինքներուն, կասկածուտ ապարանքի մը պատերուն նման, երկուքի: Աստուծոյ մայրը, ու զաւակը զիրկին: Մէկը կ'ըսէ: Ուրիշներ կը կրկնեն: Կան որ կը տեսնեն: Ուրիշներ՝ որ չեն տեսած: Բայց բոլորին համար ալ՝ իրական՝ այդ երկինքը: Մեր պատմութիւնն էր որ կուտար մեզի այդ վստահութիւնը:

Քարոզը աւարտած է:

Հօռութիւնը կրկին, որ քար կը դառնայ, մեր հոգիներուն պէս:

Ձեմ պատմեր հիմա թէ ինչպէս լուսացուցինք այդ գիշերը:

Կը մտնեմ թեւ կոյր աղջկան որ տեսեր էր Աստուծոյ մայրը, տուն առաջնորդելու: Դրացիներ ենք: «Մաղիկազէն առաջ, լոյսի պէս աղուոր էին անոր աչքերը: Կը հարցնեմ.

— Գողթի՞կ էր:

— Ո՞ր:

— Մայր սուրբը:

— Ձեռքը գէ՛մ բերաւ:

Ձեմ կասկածիւր ատոր, Ես ալ պոռացեր էի անոր

— «Աղաչեա վասն մեր զառ ի քէն զմարմնացեալն Աստուած . . . »

Բայց կը կրկնեմ

— «Կը խանձրէ՞ր . . . »

Ձի պատասխաներ:

Կը յանձնեմ գայն անդամալոյձ իր մեծ մօրը ու գլուխս առած կը քաշուիմ այգիները:

Հարսնութիւնն է անոնց: Ձեմ խօսիլ թէ ինչ զգացումներ կը պտտին իմ մարմինին ամէկ մէկ մասին:

Նայուածքիս առջևն է վայրանկարը, արքայութեան չափ աղուոր. զո՞րծը՝ իմ պապերու: Որոնք շիներ են սա ձիթաստանները, թթաստանները, այգեստանները, ճամբաները, նեաւեր՝ մեծ լեռան ոտքին, տուններուն ժամ տեղող կամարը ու ծաղկեցուցեր սա ամայքները:

Անշուշտ, այդ ամէնքը զօրաւոր մեղքեր՝ որպէսզի մորթուէին հեղինակները:

Աստուծոյ մայրը այդ տարին միջամտող, ինչո՞ւ մատը չչարժեց քօան տարի վերջ, երբ նոյն այդ օրերուն, իր տօնին մօտիկ, այդ ժամը նորէն լեցուեցաւ նոյն պայմաններու մէջ, նոյն բազմութիւնով: Հաւանաբար նորէն ուղեցին իր «Բաբելոն» սուրիւնը ու սպասեցին:

Յուսահատ, անոնք պիտի ձգէին ամէն բան, ինչպէս համար անապատներու ընդերքը մինչև:

Յ. ՕՇԱԿԱՆ

* * *

Աստու կանուխ, արեւէն առաջ, կիւները, իւղով թաթխուած կ'ուղղուին տուն: Ամէն մարդ գլուխն է իր ընտանիքին: Ես մէկը չունիմ:

